

ЧЕРНІВЦІ НА ШЛЯХУ ВІД УНІКАЛЬНОГО МИНУЛОГО ДО «ШИРШОЇ ЄВРОПИ РЕГІОНІВ»

Зіновій Бройде – директор Державного НТЦ «Екоресурс» (<http://transfront.cv.ua>),
радник голови Чернівецької облдержадміністрації

Більшість досліджень розглядає Буковину і Чернівці в історично-ностальгічному контексті успішного Буковинського проекту австрійської доби. Гармонійна соціально-економічна, просторова і мультиетнокультурна розбудова міста і краю з останньої чверті XVIII ст. до 1918 року відбувалась за унікальним шестисотлітнім досвідом “клаптикової” імперії Габсбургів на стратегічному російському кордоні. На відміну, навіть від Галичини, Буковина і Чернівці будувалась у цей період практично наново. При цьому відбувався поступовий перехід від покращеного застосування власних ресурсів до формування одного з перспективних транзитних (транспортних, товарних, фінансових, культурних) “мостів” між Сходом і Заходом та Півднем і Північчю біля географічного центру Європи. 100 років назад за статистичними показниками розвитку Буковина не поступалась Зальцбургу і Карінтії — всесвітньо відомим сьогодні центрам транс’європейського транзиту і туризму.

Результати австрійського проекту продемонстрував наступний приклад. Донині визнається чи не єдиним в Європі та світі досвід встановлення нинішніх кордонів Австрійської республіки на початку 20-х років минулого століття після розпаду багатовікової імперії в результаті I Світової війни та революції в Росії. Визначення кордонів шляхом місцевих плебісцитів дозволило вперше безкровно розв’язати проблему, яка завжди вирішувалась вогнем і мечем. Але при цьому забувають, що першою серед коронних земель Цісляйтанії в Австро-Угорській імперії це зробила саме Буковина на вічі вже 3 листопада 1918 року в Чернівцях. На жаль, наступні румунські дії на тлі Громадянської війни в бувшій Російській імперії та подальша реалізація пакту Молотова-Рібентропа залишили цей історичний прецедент малопомітним.

У ширшому історично-геополітичному контексті феномен Буковини і Чернівців також має суттєві особливості. Становлення державності та міжнародних відносин сьогднішньої Європі формувалась на основі багатовікових стосунків міст і територіальних доменів, що об'єднувались в регіони, з яких надалі формувались сучасні країни. Остаточну зверхність над цими «праматеринськими» структурами європейські держави набули лише після Вестфальського миру 1648 року.

На відміну від послідовності формування міст/територіальних доменів → регіонів → держав → наддержавних утворень, Буковину та її столицю було ідентифіковано одразу ж на державному рівні, виходячи не стільки з історичних чи етнічних, скільки з геополітичних чинників¹. Така регіональна ідентифікація «згори» спрацювала ще раз при утворенні Єврорегіонів «Верхній Прут» і «Нижній Дунай», ініційованих безпосередньо статтею 8 базового українсько-румунського договору від 02.06.97 і українсько-румунсько-молдовським саммітом у Ізмаїлі 3-4 липня 1997 року.

Швидкі зміни у світі, Європі, нашому найближчому оточенні та безпосередньо в Україні наочно демонструють діалектичну закономірність **перехідності (betweenness)**, яку Д. Сібоні визначив як «**місце або час, де відмінності та кордони перевизначають себе**». Актуальність перехідності засвідчують і процес конверсії проекту Конституції ЄС у нову Лісабонську угоду, і перманентна модернізація федерального устрою та унітарних систем управління в європейських країнах, і проблеми Валлонії, басків чи Косова.

Процес формування і розширення таких наддержавних структур як ЄС і НАТО відбувається водночас з діалектичним відновленням ролі регіонів на якісно новому щаблі за Лісабонсько-Гетеборзькою стратегією (2000-2001 рр.) та поглибленням співпраці міст (Аалборзький процес) у новій «Ширшій Європі Регіонів». У сьогднішній Україні, за реалій метрополії Києва (яку, скоріш за усе, слід оцінювати з точки зору глобальних понять «золотого

¹ Буковина в контексті європейських міжнародних відносин (З давніх часів до середини XX ст.) /В.Ботушанський, С.Гакман, Ю.Макар та ін. За загальною редакцією В.Ботушанського.— Чернівці: Рута.— 2005.— 744 с.

мільярду» та «диявольського насосу»²), ці процеси поки що вважають «сепаратистськими» або ж «провінційно-містечковими».

Важливим для розуміння підвалин перехідності є тлумачення Комісаром ЄС Оллі Реном різниці між термінами «border» і «frontier»³, що обидва в основному значенні сприймаються як «кордон». Але, якщо «border» вбачає виключно перепону чи край, то «frontier» водночас має на увазі різницю чи відмінність ознак. Тому за положеннями найбільш «онтологічної» природничої науки - термодинаміки⁴, “transfrontier co-operation” – саме транскордонне співробітництво має упередити виникнення нових ліній поділу Європи. Бо якраз цим терміном визначені взаємовідносини місцевих громад і влад європейських країн у Протоколі № 2 (1998 р.) до Мадридської конвенції⁵. Для України ці можливості були посилені рішенням Ради «Україна-ЄС» від 11.03.02, що визначила транскордонне співробітництво у прикордонній та міжрегіональній формах серед основних пріоритетів євроінтеграції ще за рік до проголошення ЄС нової Політики Сусідства. Наступними кроками стали ініційовані Буковиною Закон України «Про транскордонне співробітництво» (2004 р.) та парламентські слухання 16.05.07⁶, ідеї яких також активно підтримуються Конгресом місцевих і регіональних влад Ради Європи (CLRAE)⁷.

Сучасні аналітики у більшості доходять висновку, що послідовні демографічні та геополітичні зміни упродовж останніх 90 років докорінно змінили обличчя та «дух» міста і краю та залишили «золотий вік» Чернівців і

² Моисеев Н.Н. Агония России. Есть ли у нее будущее? Попытка системного анализа проблемы выбора. //Зеленый мир—1996—Спецвыпуск №12—с.6-15

³ O. Rehn. Europe's Next Frontiers: Lecture at Bilkent University Ankara, 4 October 2006 Reference: SPEECH/06/561

⁴ З.Бройде. Механизм трансграничного сотрудничества в Карпатском регионе. //Транскордонні території України (Проблеми розвитку).—Київ, Держбуд України.— 1999. — С. 152-159

⁵ The European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities of May 21, 1980

⁶ Постанова Верховної Ради України від 27.06.07 № 1242-V «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про інтенсифікацію співробітництва України з Європейським Союзом у рамках єврорегіонів та перспективи транскордонного співробітництва»

⁷ Вплив транскордонного співробітництва на регіональний розвиток в Україні. //Конгрес місцевих і регіональних влад України: Проблеми регіональної політики України, стан місцевого самоврядування та правова політика Конгресу. Збірник документів і матеріалів (грудень 2003 р.) К.:2004.— С.35-36, 43, 74

Буковини в минулому. Це твердження, з одного боку, стимулює нові дослідження, дуже важливі для сьогоденної багатонаціональної Європи. Але, говорячи про Буковину, як лабораторію «Європи Регіонів», не слід забувати про «рушійну силу», тобто ті особливості краю, виходячи з яких Австрійська, Російська і, ще раніше, Османська імперії та, надалі, СРСР і Румунія докладали чимало зусиль для володіння Буковиною.

Фундаментальна робота⁸ (с. 62), на підставі відомого листування австрійського імператора Йосипа II з Марією-Терезією, однозначно визначає **примат транзитності**, сформульований фон Енценбергом - автором ідеї включення Буковини до Австрійської імперії, яка виникла з нагальної потреби мати безпосередній зв'язок та гарантії безпеки між Трансільванією (Семіградям) та Галичиною.

Багатовікове перетинання тут однієї із зручних гілок «шовкового шляху» від Західної, Центральної та Південної Європи на Схід та найкоротшої дороги «з варяг у греки» (між Східними Балтикою і Середземномор'ям та Причорномор'ям), яка обминає Карпати, вплинули не тільки на економіку краю, але й, багато в чому, на етнічний склад населення та унікальні міжнаціональні, міжконфесійні та інші стосунки, що їх сьогодні тільки збираються формувати за проектами ЄС «people-to-people».

Про цей транзитний «генотип»⁹ споконвічно прикордонного краю свідчать і перша письмова згадка про місто Чернівці, і нині другорядний пункт перетину українсько-румунського кордону «Красноільськ - Вікову де Сус» на старому Бухарестському шляху, який також слугував одним з найкоротших сполучень з Росії на Відень і Балкани. На північно-східній межі Чернівецької області з Хмельницькою тисячолітня Хотинська фортеця і сусідня Кам'янець-Подільська є не тільки пам'яткою спільного протистояння

⁸ І.Жалоба. Інфраструктурна політика австрійського уряду на північному сході монархії у останній чверті XVIII – 60-х роках XIX ст.. (на прикладі шляхів сполучення).- Чернівці: Книги-XXI.— 2004

⁹ Cross-border co-operation in the Balkan-Danube area: An analysis of Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats. /under the scientific direction of A.Gaspriini. — Council of Europe, ISIG - Institute of International Sociology of Gorizia.— 2003.— 290 p.

слов'янських народів османській навалі, але й століттями боронили єдине від Бурштина до Сорок зручне місце перетину Дністра.

Послідовне перетворення Чернівців і Буковини у цілісне транспортне перехрестя (що неважко побачити кинувши оком на схеми залізничних станцій Чернівці — Чернівці-Північні та Сучава-Бордюжень — Сучава-де-Норд, або на сітку доріг біля Сторожинця) відбувалось у достатньо жорсткій конкуренції, зокрема з т.з. Подільським ходом на російському лівобережжі Дністра, із залученням потужних європейських інвестувань, включаючи британські капітали⁸.

Окрім транспортної складової транзитного потенціалу, його втіленням стали торгові зв'язки (згадкою про значущість яких є будинок Торгово-промислової палати — нинішній головний корпус медичного університету на Театральній площі) та система фінансового трансферу (про яку, поки що здебільше нагадують лише ґрати з вензелями банків на багатьох будинках Чернівців). Стихійним проявом «генетичної» транзитності Буковини став Калинівський ринок¹⁰, тільки-но радянська влада попустила гальма підприємницькій діяльності.

Найбільш відомим «надводним» компонентом цієї транзитності були й донині залишаються культурні та міжетнічні зв'язки¹¹, зокрема втілені у чисельних міжнародних конгресах, фестивалях, чемпіонатах, концертних програмах, списках викладачів чернівецьких вузів тощо.

Унікальні історико-геополітичні особливості Буковини породили відповідну ментальність споконвічного прикордонного мультикультурного регіону, який завжди виступав «інтелектуальним донором» для країн – метрополій, водночас прагнучи (попри значні інтелектуальні втрати¹² (с. 26) ідентифікувати цей край на перехресті європейських інтересів¹.

¹⁰ С.Ісаченко. Протяги на транскордонних коридорах //Дзеркало тижня.05.09.03.

¹¹ E.Schroedter. An den neuen Grenzen von Europa. Begegnungen auf einer Reise durch die Karpaten.— Berlin: Octoberdruck.— 2003.— 327 S.

¹² Vital challenges for Transfrontier Co-operation on the new EU eastern border. Materials of CEI – Bukovina Workshop 8-9 May 2006 in border check-point “Porubne-Siret” and in City of Chernivtsi. — Centre “EcoResource”/ANT.— 2006.

Буковина і Чернівці ще у XIX ст.. фактично стали першим «полігоном» територіальної розбудови з використанням принципу трансрегіональних зв'язків. (Щоб упевнитись в цьому, достатньо подивитись на алегоричне мозаїчне зображення Буковини в оточенні інших земель Цісляїтанії на будинку нинішнього музею – колишнього австрійського збербанку на Центральній площі Чернівців)..

Тому драматичним втратам колишнього потенціалу Буковини і Чернівців **сьогодні слід протиставити активний імпульс Європейського Інструменту Сусідства і Партнерства (ENPI)¹³** що концентрує можливості сучасної регіональної¹⁴, транспортної¹⁵, промислової¹⁶, екоресурсної¹⁷, безпекової¹⁸ політики ЄС та інших ключових міжнародних структур.

Новим виміром євроінтеграційної взаємодії членів і партнерів ЄС стають Європейські угруповання з територіальної співпраці (EGTC)¹⁴. Преамбула EGTC передбачає можливість участі в цих угрупованнях територіальних структур третіх країн (не членів ЄС), якщо це дозволяє їх національне законодавство. Такий підхід знаходить підтримку й у «праматері» транскордонного співробітництва – Ради Європи через подальше вдосконалення вже згаданої Мадридської конвенції¹⁹.

Наявність Законів «Про транскордонне співробітництво» і «Про стимулювання розвитку регіонів» відкриває територіальним громадам України прямий шлях до реалізації означених можливостей. Ініціативу залучення українських регіонів до трансрегіональних структур, передбачених

¹³ ENPI Eastern Regional Programme Strategy Paper 2007 – 2013

¹⁴ Regulation № 1082/2006 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on a European grouping of territorial cooperation (EGTC)

¹⁵ Communication from the EU Commission of 31/01/2007 to the Council and the European Parliament “Extension of the major trans-European transport axes to the neighbouring countries. Guidelines for transport in Europe and neighbouring regions”

¹⁶ Implementing the Community Lisbon Programme: A Policy Framework to Strengthen EU Manufacturing – towards a more integrated approach for Industrial Policy: EU Commission Communication, October 2005

¹⁷ Commission proposes to improve and streamline the European system for collecting, analysing and reporting environmental information: Reference: IP/08/185 Brussels, 05 February 2008

¹⁸ A Secure Europe in a better World: European Security Strategy.— Brussels, 12 December 2003

¹⁹ Revised Draft of the Protocol Nr. 3 to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities concerning Euroregional Co-operation Groupings: European Committee on Local and Regional Democracy (CDLR)/Committee of Experts on Transfrontier co-operation (LR-CT).— Strasbourg, 18 June 2007 (LR-CT(2007)8)

EGTC, з самого початку закладено до Єврорегіону «Верхній Прут»²⁰. Саме на таку співпрацю спрямований його пілотний статус «щодо експериментального опрацювання механізмів транскордонного співробітництва як елементів процесу європейської інтеграції і розбудови регіональної політики»²¹ та послідовне встановлення Єврорегіоном партнерських стосунків з альпійськими регіонами Карінтією, Швабією та Тіролем, а також з Єврорегіоном «Альпен-Адрія» тощо. Зокрема, за ініціативою Чернівецької області ще на II і III Саммітах Україна-ЄС було запропоноване надання державної підтримки безпосередньому партнерству територіальних суб'єктів у країнах ЄС (сьогоднішніх учасників EGTC і базових у ENPI) з регіонами України²⁰. Таке партнерство розглядається нами як спільний елемент і для подальшої розбудови двосторонніх міждержавних відносин, і для поглиблення співпраці кожної країни з ЄС в цілому, і для задоволення багатосторонніх потреб, зокрема щодо реалізації «тематичного виміру» співпраці країн-сусідів з ЄС²².

Про сприйняття такого підходу свідчить, зокрема, Протокол III засідання Спільної Українсько-Ізраїльської Комісії, що проходило в Єрусалимі 06.11.05 під співголовуванням нинішнього спікера Верховної Ради України А.Яценюка і теперішнього Прем'єр-міністра Ізраїлю Є.Ольмерта, і де зафіксовано намір Сторін спільно підтримувати:

- співпрацю за спільними завданнями у Планах дій «ЄС - Україна» та «ЄС - Ізраїль»;
- поглиблення міжтериторіальної співпраці регіонів і муніципалітетів обох країн.

11.03.08 цей підхід знайшов підтримку на Конференції міст-побратимів та муніципальних організацій з 42 країн світу, що відбулась також у Єрусалимі.

²⁰ З.С.Бройде. Єврорегіон «Верхній Прут» — конституювання, конкретні завдання, перспективи //Регіони Східної Європи: Інтеграційні очікування і конфронтаційні небезпеки: Матеріали Міжнародної наукової конференції (Чернівці, 18-19 вересня 2000 р.) — Буковинський політологічний центр, Фонд Ф.Еберта.— Чернівці: Букрек. —2000. — С.126-136.

²¹ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.02.02 № 59-р

²² EU Commission Non – Paper. Expanding on the Proposals contained in the Communication to the European Parliament and the Council on “Strengthening the ENP” – com (2006) 726 final of 4 December 2006 “ENP – Thematic Dimension”

І хоча й донині єврорегіони - утворення з адміністративно-територіальних одиниць країн-сусідів, що безпосередньо межують через державні кордони, вважаються найбільш наочною і, як би, «головною» формою транскордонної співпраці, все ясніше проявляється **глобальна роль трансрегіональної співпраці територіальних громад і міст різних країн за «спільними інтересами»**. Розпочавшись з унікального західноєвропейського досвіду взаємодії для вирішення проблеми очищення Рейну, трансрегіональна співпраця послідовно поширюється на басейни Дунаю, Чорного моря, співробітництво Альпійської і Карпатської конвенцій та інших «трансрегіональних ланцюжків», інструментом для втілення яких стає EGTC. З цих позицій єврорегіони, залишаючись найперспективнішою складовою транскордонної співпраці, мають все ж розглядатись як її окремий різновид у контексті більш загального поступу трансрегіональної взаємодії.

З такої точки зору «новим історичним шансом» для Чернівців і Буковини є той факт, що у новій Політиці Сусідства східні кордони відіграють для ЄС значно більшу роль, ніж південні (середземноморські). Саме за ними, окрім Росії, знаходяться також Китай, Індія, Японія, найбільш активна частина мусульманського світу, основні джерела енергії і питної води та головні виклики небезпеки. Тому за усіма пріоритетами ЄС щодо «чотирьох просторів», демократичних цінностей і т. ін. стоять ключові ресурсні, ринкові та безпекові інтереси, які визначатимуть стосунки у цій зоні на тривалу перспективу.

Складність відносин з Росією і Білорусією підштовхнула ЄС і НАТО до безпрецедентних поступок і поблажливості стосовно вступу Румунії та Болгарії, що наочно підтверджує пріоритетність Південно-Східного виміру, на який зараз запрацювали нові Чорноморська і Південно-Східна європейські транснаціональні програми співробітництва.

Використання спільних інтересів Євросоюзу, Північноатлантичного Альянсу та інших впливових міжнародних структур у цій зоні відіграє визначальну роль для втілення євроінтеграційних і євроатлантичних

прагнень України та, зокрема, її Балтійсько-Чорноморських амбіцій. Для їх реалізації на заході України від Волині до Буковини ще з XVIII століття закладено спільні підвалини економічного і соціального розвитку територій та міст як з українського боку, так і в межуючих країнах - нових членах ЄС і НАТО. Розбудовані за попередні століття спільні транспортні системи, аналогічна муніципальна інфраструктура, управління водними і лісовими ресурсами, агропромислова і туристично-рекреаційна діяльність, розвиток гірських зон тощо створили **унікальний потенціал розвитку трансрегіонального співробітництва між Сходом і Заходом та Півднем і Північчю Європи в зоні центральної (прикарпатської) частини нинішніх східних кордонів ЄС і НАТО.**

Виходячи з цих реалій, керівництво області запропонувало Уряду України узгодити з Єврокомісією створення координаційних центрів – українських відділень Спільних Технічних Секретаріатів нових Операційних Сусідства ЄС на 2007-2013 рр. безпосередньо в українських центрах наявних єврорегіонів, а саме:

- програма «Польща-Білорусь-Україна» — Єврорегіон «Буг» (м. Луцьк/Львів);
- програма «Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна» — Карпатський Єврорегіон (м. Ужгород);
- програма «Румунія-Молдова-Україна» — Єврорегіон «Верхній Прут» (м. Чернівці);
- програма «Чорне море» - Єврорегіон «Нижній Дунай» (м. Одеса).

Щоб втілити ці нові можливості на базі Єврорегіону «Верхній Прут» була ініційована розробка принципово нової інноваційно-цільової моделі Екоєврорегіону²³ для забезпечення сталого соціально-економічного і просторового розвитку у басейнах прикордонних річок. На спеціальному заході UNDP у Чернівцях (після попереднього обговорення на українсько-

²³ З.С.Бройде. Екоєврорегион – новый механизм субрегионального сотрудничества, обеспечения устойчивого развития и техногенно-экологической безопасности //Транскордонне співробітництво у поліетнічних регіонах Східної та Південно-Східної Європи - Чернівці: Буковинський політологічний центр, Фонд Ф.Еберта.—1999.—С.97-105

Чернівці в контексті урбаністичних процесів XVIII-XX ст.: Мат. Міжнародн. наук. конф. З нагоди 600-літнього ювілею першої писемної згадки Чернівців (6-7 травня 2008 р.— Чернівці: Зелена Буковина. — 2008.— С. 222-236

молдовському семінарі в Києві) усі межуючі регіони України та Румунії, представники урядів і міжнародних інституцій підтримали цю ініціативу²⁴. Після ухвалення основних ідей Екоєврорегіону в Декларації Бухарестського Самміту «Довкілля та сталий розвиток у Карпатсько-Дунайському регіоні» від 30.04.01 цей підхід було віддзеркалено у Карпатській конвенції (Київ, травень 2003 р.) та застосовано при подальшому налагодженні співробітництва між Карпатською та Альпійською конвенціями²⁵

Реальні механізми такої співпраці, починаючи з 1996 року, були апробовані у міжнародних проектах «Концепція водозабезпечення Чернівців»²⁶, Програмі запобігання забрудненню Дунаю²⁷, «Ecoprofit»²⁸, «Енергетичний план Чернівців»²⁹, «Стале управління лісовими ресурсами та інтегрований розвиток життєвого циклу деревини»³⁰, «Розробка стратегії гармонізації правової бази поводження з відходами на державному і регіональному рівні зі стандартами ЄС»³¹, з реалізації транзитного потенціалу³² та інших, здійснюваних спільно з регіонами і містами країн-членів Альпійської конвенції та межуючими румунськими повітами.

Конкретні напрями відновлення ролі Буковини і Чернівців були визначені вже на початковій стадії формування Єврорегіону «Верхній Прут»²⁰ і знайшли відображення у основоположному рішенні Ради

²⁴ Транскордонне співробітництво з питань практичного вирішення екологічних проблем регіону Україна – Румунія (5 – 8 квітня 2000 р., м. Чернівці). //Транскордонні екологічні проблеми та шляхи їх вирішення спільними зусиллями. Регіон: Україна - суміжні країни. - OGI Update No. 8, Ukrainian, June 2000.

²⁵ Recommendations of the Draft Study on the Transport System in the Carpathians, Prepared by the European Academy (EURAC) for the II COP of the Carpathian Convention in Bucharest 17-19 June 2008.

²⁶ Concept for the Water Supply in Chernovtsy: Report on TACIS “City Twinnig” Program project № 1796/69. □ Klagenfurt, Alekto Verlag. □ 1998. □ 94 p.

²⁷ Danube Pollution Reduction Programme. National Planning Workshop in Ukraine (July 1998). - Ministry of Environmental Protection & Nuclear Safety/ Programme Co-ordination Unit UNDP/GEF Assistance. -Vienna, International Centre. - 1999.- 187 p.

²⁸ Pilot implementation of the Austrian ECOPROFIT Program as a facility for ISO 14000 and CIS Waste Management Standards (TACIS CBC project TSP/UK/9803/126/Phare). □ Chernovtsy: Colir-Druk,-April 2000.- 33 p.

²⁹ Chernivtsy Energy Plan: Report of TACIS City Twinning project 1299/21. Colir-Druk.-Chernivtsy.- 2001- 46 p.

³⁰ Z.Broyde. Sustainable Development & Spatial Planning for Border Regions in Danube Basin: Roles & Responsibility of Authorities. //European Conference on the role of regional authorities in the management of river basins - the Danube.-Turnu Magurele (Romania), 10-12 April 2003- 8 p.

³¹ Harmonisation of legal basis for management of industrial waste treatment with EU Regulations & Standards /Z.Broyde, Yu.Bespalov, J.-C.Guillaneau //Abstracts of 3rd International Congress on Waste Management: Moscow: 3-6 June 2003.— P.359 – 360

³² З.Бройде Проблемы устойчивого пространственного развития транспортных систем в зоне новых границ ЕС и НАТО //Проблемы экологической безопасности транспортных коридоров в Черноморском регионе: Сб. научн. статей научно-практ. конф. в Одессе 27-28 марта 2003 г.— Одесса: ОЦНТЭИ.— 2003.— С.10-15

Єврорегіону від 30.11.2000. № 8/2000 «Про пріоритетні сфери економічної та соціальної діяльності в Єврорегіоні «Верхній Прут»³³ та стали основою першої в Україні концепції транскордонного співробітництва на регіональному рівні³⁴. Ця система проектних пропозицій була підтримана й Світовим банком, який у Стратегії допомоги Україні на 2004-2007 рр. передбачив пілотний євроінтеграційний регіональний проект, але його не вдалось реалізувати.

Ініціативи такого роду відповідають не тільки завданням Плану дій «Україна-ЄС» та ENPI, але й підходам НАТО щодо розв'язання проблем безпеки вздовж кордонів Альянсу³⁵, вироблених після завершення холодної війни. Тоді Радою НАТО було доповнено стратегію «Партнерства заради миру» і плануванням кризових ситуацій невійськового характеру. Спеціально утворена для цього структура об'єднала 9 спеціалізованих рад і комітетів, відповідальних за розробку підготовки кризового управління у сферах сільськогосподарського і харчового виробництва, промисловості, нафтозабезпечення, цивільних телекомунікацій, транспорту, медичного планування і цивільного захисту, та стала одним з основних консультативних органів Ради НАТО.

Тому, більше говорячи про євроатлантичну інтеграцію, ніж реалізуючи її стандарти, як це успішніше нас робить Росія (не говорячи вже про наших західних сусідів), Україні слід активно використовувати також й трансрегіональний вимір співпраці європейських територіальних і місцевих громад у сфері безпеки в її сучасному розумінні³⁶.

³³ Web-сайт <http://transfront.cv.ua>

³⁴ З.Бройде Розробка Концепції регіональної програми транскордонного співробітництва в межах Єврорегіону «Верхній Прут» // «Україна в глобальному середовищі: Нові алгоритми управління економікою»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Чернівці, 17-19 квітня 2002 р.) — Чернівці: «Рута». — 2002. — С.14-29

³⁵ З.Бройде. НАТО і Єврорегіони Східної Європи: спільні інтереси та потенціал співробітництва у сфері безпеки. // Проблеми прикордонних регіонів у контексті розширення НАТО. Чернівці: Буковинський політологічний центр, Центр інформації та документації НАТО в Україні. - 2001 р.- С.96-106

³⁶ З.Бройде. Завдання і стимули для української еліти у контексті розширення ЄС і НАТО та сучасних критеріїв безпеки // Регіональні та національні еліти: Хто формує політику?: Матеріали Міжнародної наукової конференції 6-7 грудня 2001 р.— Буковинський політологічний центр, Фонд Ф.Еберта.— Чернівці.— 2002.— С.90-99

Щоб ці слова не здавались абстрактними, достатньо подивитись на наслідки для Чернівців від можливостей постачання енергоносіїв до Румунії та через неї до інших країн ЄС^{29, 37} про що, зокрема йшлося на переговорах з міжнародною компанією EON в Чернівецькій облдержадміністрації 07.05.08. Транзит газу від магістралі «Ананьїв – Богородчани» подвоїть надійність газопостачання Чернівців та дозволить практично завершити газифікацію краю. А комутація електричних мереж для постачання електроенергії на Захід якісно покращить якість і безпечність енергозабезпечення міста і західних районів області, які до цього були орієнтовані виключно на централізовану електрифікацію зі Сходу.

Так само як і запровадження сучасних європейських підходів інтегрованого попередження і контролю забруднень і застосування «кращих доступних технологій» (BAT)³⁸ при запровадженні системи сортування і переробки муніципальних відходів дозволить не тільки оптимально вирішити нагальну проблему міста, але й, водночас, спрямувати подальший транс'європейський трансфер BAT через Буковину.

Інше вихідне Рішення № 7/2000 Ради Єврорегіону «Верхній Прут»³³ щодо запровадження, окрім членства у Єврорегіоні, також його партнерства з іншими регіонами європейських країн, спрямованого на ефективне застосування означеної міжрегіональної складової сучасної транскордонної співпраці.

Реалізація цих рішень вимагає не тільки постійного відстеження нових орієнтирів, але й відповідних змін управління, виховання, підготовки та перепідготовки кадрів³⁹, що матиме істотний вплив на всю систему середньої та вищої освіти і наукових досліджень.

³⁷ Протокол третього засідання українсько-румунської Міжурядової консультативної Ради по торгово-економічному співробітництву.— Київ.— 18.10.05

³⁸ Promotion “Best Available Technologies” (BAT) implementation for Waste Minimisation and Resource Conservation (British Council in Ukraine project SEPSII № 12-06).- Chernovtsy: ANT,- 2007.- 36 p.

³⁹ З.Бройде. Збалансованість розвитку систем управління всіх рівнів на основі сучасних вимог безпеки і сталого розвитку //Актуальні проблеми реформування державного управління: Матеріали щорічної наук.-прак. Конф. Укр. Академії державного управління при Президентові України - Київ.—1997.- С. 259-260

Завдяки чіткому формулюванню цих чинників на першому в історії України виїзному засіданні Парламентського комітету “Україна-ЄС” у Чернівцях (2003 р.) і у рішеннях українсько-австрійської та українсько-баварської міжурядових комісій, вони знайшли відображення в резолюції Європарламенту від 20.11.03 “Ширша Європа - Сусідство: Нові рамки для відносин зі східними та південними сусідами”.

Для нових кордонів ЄС і НАТО з Україною аналогічними є також завдання структур, пов’язаних з ООН, таких як ОЕСР, UNEP чи, зокрема, Глобальний фонд довкілля (GEF) щодо Дунайської програми тощо.

Для втілення Карпатської конвенції Буковиною був висунутий ряд пропозицій, схвалених на Робочій зустрічі 14 країн ЦЄІ¹² (до якої входять всі учасники цієї конвенції). Йдеться про розміщення Постійного Секретаріату конвенції в Чернівцях, більш тісну співпрацю з румунською стороною, зокрема через Комітет з охорони довкілля та сталого розвитку Президентської комісії Бесеску-Ющенко, та максимальне поєднання діяльності за Карпатською конвенцією з втіленням більшості зазначених пріоритетних завдань ENPI у Карпатсько-Дунайському регіоні на шляху від Альпійської і Карпатської конвенцій до загальноєвропейської Гірської конвенції та розбудови транс’європейських транспортних мереж⁴⁰. Ці ініціативи невдовзі знайшли відображення у Протоколі зустрічі Міністрів закордонних справ України і Румунії в Одесі 04.07.06.

Послідовна реалізація (відновлення і подальша розбудова) транзитного потенціалу краю, принципів безпеки та сталого (самовідтворюючого) соціально-економічного і просторового розвитку дозволить кардинально покращити подальшу інноваційно-інвестиційну стратегію регіонального поступу за пріоритетними напрямками, визначеними Державною стратегією регіонального розвитку⁴¹, рядом державних цільових програм та дорученнями Президента і Прем’єр-міністра України за результатами

⁴⁰ Z.Broyde. A broader Europe of the Regions: Logistic Challenges in the new “Green Banana” //Transition to the disappearance of borders.— ISIG: Quarterly of International Sociology— January, 2006.— P.3-8

⁴¹ Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.06 № 1001

проведених під їх головуванням у грудні 2006 - березні 2007 рр. на Буковині регіонально-галузових нарад з питань реалізації потенціалу транспортного і енергетичного транзиту та транскордонного співробітництва, зокрема щодо:

- стимулювання прикордонного співробітництва;
- розбудови та модернізації транспортної інфраструктури і транзиту енергоносіїв;
- розвитку рекреаційно-туристичної сфери;
- протипаводкового захисту;
- розвитку високопродуктивного агропромислового комплексу;
- реформування житлово-комунального господарства;
- водозабезпечення;
- трансферу кращих доступних технологій (ВАТ), зокрема з метою ресурсоенергозбереження як основи нової інноваційно-інвестиційної політики ЄС³⁸ тощо.

На забезпечення ширшої підтримки реалізації цих пріоритетів місцевою громадськістю був спрямований проект Міжнародного фонду «Відродження» “Становлення взаємодії громадськості та владних структур і громадського моніторингу за Програмою Сусідства ЄС” та створення за його підтримки спеціалізованого web-сайту³³.

Такі дії цілком відповідають вищезначеним зовнішнім (транскордонним) та внутрішньо-українським чинникам для відтворення транзитної ролі Буковини і Чернівців та адекватної відповіді на нові трансрегіональні виклики. Обговорення стану реалізації результатів парламентських слухань⁶, проведене 21.05.08 Комітетом Верховної Ради України з питань європейської інтеграції, довело, що місту і області слід приділяти більше уваги реалізації цих нових можливостей.

Для цього місцевій і регіональній владам необхідно налагодити постійну взаємодію для забезпечення:

- послідовного відбору і обґрунтування транскордонних проектів, орієнтованих на використання можливостей Структурних фондів ЄС та інших зовнішніх інвестиційних чинників;
- державної підтримки та створення сприятливих умов для інноваційно-цільового концентрування зовнішніх і внутрішніх ресурсів³⁶, як це передбачено Державною стратегією регіонального розвитку⁴¹;
- активної участі у трансрегіональному співробітництві за новими можливостями ENPI та EGTC.

Наступним кроком для поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників відтворення транзитної ролі регіону і міста має стати проведення 12-13 липня 2008 року III Робочої зустрічі ЦЄІ-Буковина, присвяченій 600-літтю Чернівців. На цьому форумі передбачається одночасне прийняття рекомендацій Торгово-промислових палат країн Центральної та Східної Європи з питань транскордонної взаємодії владних і підприємницьких структур у сфері трансрегіональної співпраці та підписання Меморандуму Буковинського земляцтва щодо сприяння цьому процесу з українського боку. Надалі ці ініціативи мають отримати відповідну підтримку на Всесвітньому форумі буковинців у жовтні 2008 року.

Для всебічного аналізу транскордонних проектів згідно з чинним законодавством про транскордонне співробітництво вже розроблено Методику⁴² експертної (рейтингової) оцінки відповідності таких проектів вищезначеним завданням транскордонного співробітництва, яка зокрема враховує:

- відповідність Угодам з ЄС, Плану дій та їх українським «похідним»;
- відповідність українському законодавству;
- відповідність пріоритетам і завданням ENPI та EGTC;
- економічну ефективність;
- інноваційну спрямованість;

⁴² Бройде З.С. Інтегральна методика оцінки відповідності проектів транскордонної співпраці //Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво: Тези доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф. — Луцьк, 17–18.05.07.— Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки.— 2007.—С.25-28

- інвестиційну та «іміджеву» привабливість;
- вплив на рівень зайнятості та інші соціально-економічні показники;
- вплив на сталий розвиток та рівень техногенно-екологічної безпеки;
- сприяння розвиткові людського потенціалу;
- вартісні та часові показники реалізації проекту.

Водночас запропоновано запровадити інноваційно-цільові підходи¹² й у розробку законопроекту «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку в Чернівецькій області», що здійснюється для реалізації волевиявлення населення краю та міста ще на референдумі 1991 р. Йдеться про побудову зони інвестиційної діяльності не стільки за адміністративно-територіальним чи галузевим принципом, скільки виходячи з сучасних системних підходів сталого соціально-економічного і просторового розвитку, спираючись на трансрегіональну взаємодію Карпатської та Альпійської конвенцій та нові механізми ENPI та EGTC.

Наведені перспективи для Чернівців і Буковини дозволяють розглядати «трансрегіональний вимір» як ключ до самоусвідомлення сучасної ролі кожної адміністративно-територіальної одиниці України в «Ширшій Європі Регіонів», що є рушійною силою для зростання потенціалу країни через її складові. Цей сучасний аспект є вкрай важливим і для реалізації конституційної реформи в Україні, і для її євроінтеграційних прагнень.

Звідси виявляється логічним наступний крок — розгляд трансрегіональної ролі України в Європі та світі. В залежності від того, яким чином регіони і міста України сприйматимуться ЄС, Радою Європи, Асамблеєю Регіонів Європи тощо, й сама наша країна буде надалі виглядати як окрема заштатна провінція, поділена на райони як Молдова, чи як повноцінний чинник «Ширшої Європи Регіонів». Відповідь на це запитання матиме істотний вплив на шлях, означений у назві цієї роботи.